O'ZBEKISTON MAHALLASIDA HISOBDORLIK VA JAMOATCHILIK NAZORATINING SIYOSIY-INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI

POLITICAL-INSTITUTIONAL MECHANISMS OF ACCOUNTABILITY AND PUBLIC OVERSIGHT IN UZBEKISTAN'S MAHALLA

Muallif: Nodirova Sevara Samariddin qizi [1]
Affiliyatsiya: Siyosiy fanlar bo'yicha PhD tadqiqotchisi, O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti [1]
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23276832

ANNOTATSIYA

Maqolada O'zbekiston mahallasida hisobdorlik va jamoatchilik nazorati qanday bog'langani o'rganiladi. Ilmiy adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlar tahlili asosida mahalla organlarining aholi oldidagi hisobdorligi hamda mahalla orqali davlat organlari faoliyatini nazorat qilish farqlanadi. Rais hisoboti, moliyaviy axborot, mahalla nazorati guruhi va rais so'rovi axborot olish, asoslantirilgan javob, muhokama va keyingi choralar nuqtayi nazaridan ko'rib chiqiladi. Fuqarolar ishtiroki qatnashuvchilar tarkibi, muloqot shakli va qarorga ta'siri orqali baholanadi. Tahlil mavjud tartiblar bilan ularning amaliy natijalarini alohida o'rganish zarurligini ko'rsatadi. Hisobotlarda ilgari ko'tarilgan masalalar ijrosini yoritish, moliyaviy ma'lumotlarni tushunarli taqdim etish va fuqarolar takliflariga munosabatni qayd etish tavsiya qilinadi.

Kalit so'zlar: Mahalla, hisobdorlik, ochiqlik, jamoatchilik nazorati, fuqarolar ishtiroki

ABSTRACT

This article examines the relationship between accountability and public oversight in Uzbekistan's mahalla institutions. Drawing on scholarly literature and legal documents, it distinguishes mahalla bodies' accountability to residents from their role in scrutinising state bodies. Chairpersons' reports, financial information, mahalla oversight groups, and formal inquiries are examined in terms of access to information, reasoned responses, deliberation, and subsequent action. Citizen participation is assessed through participant composition, modes of communication, and influence on decisions. The analysis highlights the need to distinguish formal procedures from their practical outcomes. It recommends reporting on follow-up to previously raised issues, presenting financial information clearly, and recording how residents' proposals are addressed.

Keywords: Mahalla, accountability, transparency, public oversight, citizen participation

O'zini o'zi boshqarish organlarining siyosiy-institutsional rivojlanishini tahlil qilishda ularning vakolatlari bilan bir qatorda, ushbu vakolatlar yuzasidan kimga va qanday tartibda hisob berishi masalasi ham muhimdir. Hisobdorlikning institutsional mazmuni faoliyat haqida ma'lumot taqdim etishdan kengroq bo'lib, qarorlarni tushuntirish va asoslash, savollarga javob berish, faoliyatni baholash hamda tegishli oqibatlar yuzaga kelishi imkoniyatini qamrab oladi [Bovens, 2007: 450].

O‘zbekiston mahallasi misolida mazkur masala uning konstitutsiyaviy maqomi bilan bevosita bog‘liq. Konstitutsiyaning 127-moddasiga muvofiq, fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari davlat hokimiyati organlari tizimiga kirmaydi hamda mahalliy ahamiyatga molik masalalarni qonunga muvofiq mustaqil hal etishga haqli [O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 2023: 127-modda]. Ayni paytda “Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari to‘g‘risida”gi Qonunda fuqarolar yig‘inining rais hisobotini eshitishi hamda davlat organlari faoliyatiga taalluqli masalalar bo‘yicha jamoatchilik nazoratini amalga oshirishi nazarda tutilgan [O‘RQ-350, 2013: 11-, 16- moddalar].

Ushbu huquqiy asoslar mahallada o‘zaro bog‘liq ikki munosabatni ajratib o‘rganish imkonini beradi: mahalla organlarining mahalliy hamjamiyat oldidagi hisobdorligi va mahalla orqali davlat organlari ustidan jamoatchilik nazorati. Birinchi munosabatda mahalla faoliyati baholash obyekti bo‘lsa, ikkinchisida mahalla aholi manfaatlari yuzasidan axborot va tushuntirish talab qiluvchi subyekt sifatida qatnashadi. Maqolada ushbu ikki munosabatning institutsional bog‘lanishi markaziy tahlil predmeti sifatida olinadi.

Tadqiqotning asosiy savoli quyidagicha: mahallaning aholi oldidagi hisobdorligi va davlat organlari ustidan jamoatchilik nazorati mexanizmlarida axborot olish, asoslantirilgan javob, jamoaviy baholash hamda keyingi choralar o‘rtasidagi bog‘lanish qanday tashkil etilgan? Maqolaning maqsadi mazkur mexanizmlarni yagona analitik mezonlar asosida ko‘rib chiqish va ularni takomillashtirish yo‘nalishlarini asoslashdan iborat.

Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarning konseptual tahlili hamda normativ-huquqiy hujjatlarning funksional tahlili qo‘llanadi. Mexanizmlar axborot ochiqligi, javob berish va qarorni asoslash, jamoatchilik nazorati hamda oqibatlarni ta'minlash imkoniyati bo‘yicha o‘rganiladi. Fuqarolar ishtiroki esa ishtirokchilar tarkibi, muhokama shakli va qarorga ta'siri nuqtayi nazaridan baholanadi; ushbu mezonlar A. Fungning ishtirok modeliga asoslanadi [Fung, 2006: 66].

Tahlilning chegarasi shundaki, qonunchilikda muayyan tartibning belgilanganligi uning amaliy samaradorligini tasdiqlovchi dalil sifatida olinmaydi. Shuningdek, avvalgi davrlarga oid mahalla tadqiqotlari tarixiy-institutsional kontekstni tushuntirish uchun qo‘llanadi. Maqolaning tahliliy hissasi hisobdorlikning ikki yo‘nalishini farqlash va ulardagi axborot, muhokama hamda natija o‘rtasidagi bog‘lanishni baholash mezonlarini aniqlashtirishdan iborat.

Hisobdorlik va jamoatchilik nazoratining nazariy asoslari. Hisobdorlik tushunchasini aniqlashtirishda, avvalo, hisobot taqdim etish bilan hisob berish munosabatini farqlash kerak. Hisobotda bajarilgan ishlar bayon qilinishi mumkin, ammo hisobdorlik ushbu faoliyat yuzasidan savol berish va uning asoslarini muhokama qilish imkoniyatini ham nazarda tutadi. M. Bovens bu munosabatni faoliyat yurituvchi subyekt va uning faoliyatini baholovchi forum orqali tushuntiradi: subyekt o‘z xatti-harakatini izohlashi va asoslashi, forum esa savol berishi, baho bildirishi mumkin; baholash natijasida subyekt uchun muayyan oqibatlar yuzaga kelishi ehtimoli mavjud [Bovens, 2007: 450]. Mahalla faoliyatini shu nuqtayi nazardan o‘rganish hisobotni kim taqdim etayotganini, uni kim muhokama qilayotganini va bildirilgan e'tirozlar qanday ko‘rib chiqilishini aniqlashni talab etadi.

A. Schedler mazkur munosabatning mazmunini ikki tushuncha orqali ochib beradi. Birinchisi – “answerability”, ya'ni amalga oshirilgan ishlar haqida axborot berish va ularning sabablarini tushuntirish majburiyati. Ikkinchisi – “enforcement”,

ya'ni o‘z vazifalarini buzgan subyektlarga nisbatan tegishli choralarni qo‘llash imkoniyatidir [Schedler, 1999: 14]. Bu yerda axborot va izoh o‘rtasidagi farq muhim: birinchisi nima qilinganini bildirsa, ikkinchisi nima uchun aynan shunday qaror qabul qilinganini tushuntiradi [Schedler, 1999: 14-15]. Demak, mahallada bajarilgan ishlar yoki sarflangan mablag‘lar ro‘yxatini e'lon qilishning o‘zi qarorlarning asoslanganligini ko‘rsatmaydi. Hisobdorlikni baholashda aholining ustuvor ehtiyojlari qanday aniqlangani va muayyan yechim nima sababdan tanlangani ham muhokama predmeti bo‘lishi lozim.

Shu o‘rinda ochiqlik va hisobdorlik o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashtirish zarur. J. Fox axborotning e'lon qilinishi har doim ham tashkilot faoliyatini tushunishga yordam bermasligini ko‘rsatadi. U ishonchli ma'lumotlar orqali qarorlar, mas'ul shaxslar va resurslar taqsimotini anglash imkonini beradigan ochiqlikni mazmuni noaniq yoki faqat rasman ta'minlangan ochiqlikdan farqlaydi [Fox, 2007: 667]. Biroq tushunarli axborotning mavjudligi ham tegishli choralar ko‘rilishini kafolatlamaydi. Fox izoh talab qilish imkoniyatini hisobdorlikning bir tomoni, sanksiya, kompensatsiya yoki kamchilikni bartaraf etish imkoniyatini esa undan kuchliroq shakli sifatida ko‘rib chiqadi [Fox, 2007: 668]. Shundan kelib chiqib, mahalla faoliyatida axborotning mavjudligi bilan undan foydalanib qarorlarni muhokama qilish va natijaga erishish imkoniyatini alohida baholash kerak.

Fuqarolar ishtiroki esa bu jarayonda kimning fikri eshitilishini aniqlashga yordam beradi. A. Fung ishtirokni uch jihatdan o‘rganishni taklif qiladi: kimlar qatnashadi; ular qanday muloqot qiladi va qaror qabul qiladi; muhokama amaliy qaror yoki harakat bilan qanday bog‘lanadi [Fung, 2006: 66]. Ushbu yondashuvga ko‘ra, yig‘ilishda qatnashish, savol berish va qarorga ta'sir ko‘rsatish bir xil imkoniyatlar emas. Mahalla misolida ham ishtirokchilar soni bilan birga, turli guruhlarning fikr bildirish sharoiti va ularning takliflari qanday ko‘rib chiqilishini o‘rganish zarur.

Ko‘rib chiqilgan qarashlar asosida mazkur maqolada quyidagi tahlil tartibi qo‘llanadi: axborot ochiqligi → javob berish va qarorni asoslash → jamoatchilik nazorati va baholash → tegishli choralar hamda oqibatlar. Bu bosqichlar bir-birini avtomatik ravishda yuzaga keltiradi, degan faraz ilgari surilmaydi. Aksincha, ular o‘rtasidagi bog‘lanishni tekshirish ko‘zda tutiladi: axborot fuqarolarga savol berish imkonini yaratdimi, javob jamoaviy muhokamadan o‘tdimi va muhokama natijasi keyingi harakatlarda aks etdimi? Fuqarolar ishtiroki ushbu jarayonning barcha bosqichlarida Fung taklif qilgan uch mezon asosida ko‘rib chiqiladi.

Bunda oqibatlarni faqat jazolash bilan cheklash to‘g‘ri bo‘lmaydi. Bovens ushbu tushunchani rasmiy sanksiyalardan kengroq talqin qiladi [Bovens, 2007: 452]. Shuning uchun mahalla mexanizmlarini o‘rganishda javobning qayta ko‘rib chiqilishi, aniqlangan kamchilik bo‘yicha chora belgilanishi va masalaning vakolatli organ tomonidan hal etilishi ham alohida kuzatilishi mumkin. Bular maqolada taklif etilayotgan baholash mezonlari bo‘lib, ularning amalda mavjudligi tegishli hujjatlar va faoliyat natijalari bilan tekshirilishi lozim.

Mahallada hisobdorlikning institutsional yo‘nalishlari. Mahallada hisobdorlik munosabatlarini tushunish uchun uning huquqiy maqomi bilan kundalik ijtimoiy hayotdagi o‘rnini birgalikda ko‘rib chiqish zarur. Konstitutsiyaning 127-moddasi fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlariga mahalliy ahamiyatga molik masalalarni qonunga muvofiq mustaqil hal etish huquqini beradi. Shu bilan birga, davlat ularning faoliyati uchun zarur sharoit yaratishi va vakolatlarini amalga oshirishiga ko‘maklashishi belgilangan [O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi,

2023: 127-modda]. Demak, mahallaning davlat organlari bilan hamkorligini uning aholi oldidagi hisobdorligi bilan qanday uyg‘unlashtirish masalasi alohida e'tibor talab qiladi.

Mahalla tadqiqotlari bu munosabatning ijtimoiy tomonini ham ochib beradi. R. Urinboyev va Sh. Eraliev mahallada rasmiy boshqaruv vazifalari bilan hamjamiyatga xos norasmiy yordam va o‘zaro munosabatlar birga mavjudligini ko‘rsatadi. Mualliflar shu asosda mahallaning “ma'muriy” va “ijtimoiy” jihatlarini farqlaydi [Urinboyev va Eraliev, 2022: 3-4]. Ularning tadqiqoti 2009–2021-yillardagi kuzatuvlarga tayangan [Urinboyev va Eraliev, 2022: 4]. Shu sababli mazkur xulosalar bugungi vaziyatning tayyor tavsifi sifatida olinmaydi. Biroq ular mahalladagi munosabatlarni faqat rasmiy vakolatlar bilan tushuntirish yetarli emasligini anglashga yordam beradi.

Ushbu maqolada hisobdorlikning ikki yo‘nalishi ajratiladi. Birinchisi – mahalla organlari va mansabdor shaxslarining aholi oldida hisob berishi. Bunda fuqarolar mahalla faoliyatini muhokama qiluvchi va baholovchi tomon sifatida qatnashadi. Rais hisobotini fuqarolar yig‘inida eshitish haqidagi norma ushbu munosabatning huquqiy asoslaridan biridir [O‘RQ-350, 2013: 11-modda].

Ikkinchi yo‘nalishda esa mahallaning vazifasi o‘zgaradi: u aholi manfaatlari yuzasidan davlat organlaridan axborot va tushuntirish talab qiluvchi tomon bo‘lib ishtirok etadi. Qonunning 16-moddasida fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari tomonidan qonunchilik ijrosini o‘rganish, tegishli choralar ko‘rilishi uchun davlat organlariga murojaat qilish hamda ijtimoiy ahamiyatga molik masalalar bo‘yicha so‘rovlar yuborish nazarda tutilgan [O‘RQ-350, 2013: 16-modda]. Bu munosabatda jamoatchilik nazoratining predmeti mahalla raisining faoliyati emas, tegishli davlat organining qarorlari va harakatlaridir.

Shu bois mahallaning davlat organlariga talab qo‘ya olishi uning o‘z aholisi oldida qay darajada hisobdorligini hali ko‘rsatmaydi. Maqolada ilgari surilayotgan fikrga ko‘ra, ushbu ikki yo‘nalish aholi bildirgan muammo mahalla tomonidan umumlashtirilib, davlat organiga yetkazilganida va olingan javob yana fuqarolar muhokamasiga qaytarilganida o‘zaro bog‘lanadi. Bunda mahalla qaysi masalani ko‘targani, nima sababdan uni ustuvor deb bilgani va qanday natijaga erishganini aholiga tushuntirishi muhim. Keyingi tahlilda rais hisoboti, moliyaviy axborot va mahalla raisi so‘rovi aynan shu bog‘lanish nuqtayi nazaridan ko‘rib chiqiladi.

Hisobdorlik va jamoatchilik nazoratining amaldagi mexanizmlari. Mahalladagi hisobdorlikni, avvalo, fuqarolar yig‘inining o‘z faoliyatiga doir qarorlarni muhokama qilish vakolatlari orqali ko‘rish mumkin. Qonunning 11-moddasiga ko‘ra, fuqarolar yig‘ini faoliyat dasturi va xarajatlar smetasini tasdiqlaydi, rais hamda tegishli komissiyalar rahbarlarining hisobotlarini har chorakda kamida bir marta eshitadi [O‘RQ-350, 2013: 11-modda]. Bu vakolatlar rejalashtirilgan ishlar bilan erishilgan natijalarni taqqoslash uchun asos yaratadi. Shunga ko‘ra, hisobotni baholashda qancha tadbir o‘tkazilgani bilan birga, tasdiqlangan vazifalarning qaysilari bajarilgani va qolganlari nima sababdan kechikkaniga e'tibor qaratish lozim.

Biroq hisobotning davriy taqdim etilishi uning mazmunli muhokama qilinganini hali bildirmaydi. Mazkur maqolada raisning aholi oldidagi hisobdorligini baholash uchun fuqarolar savollarining qayd etilishi, ularga berilgan javoblarning asoslanganligi va muhokamadan keyin belgilangan vazifalar ijrosini kuzatish taklif qilinadi. Bunday yondashuv hisobot berish tartibini uning natijasi bilan bog‘lash imkonini beradi.

Moliyaviy masalalarda ham shu farq muhim. PQ-458 bilan “Mahalla budjeti” tizimi 2023-yildan ayrim tumanlarda huquqiy eksperiment sifatida boshlangan boʻlsa, PF-209 Farmonda uni 2024-yildan barcha tuman va shaharlarda joriy etish belgilangan [PQ-458, 2022: 1-band; PF-209, 2023: 7-band]. Shu sababli dastlabki tajriba shartlarini keyingi tartiblarning umumiy tavsifi sifatida qoʻllash toʻgʻri boʻlmaydi.

Jamgʻarma mablagʻlaridan foydalanishga oid amaldagi tartibda fuqarolar yigʻinlariga smeta xarajatlarining bajarilishi haqida har oyda kamida bir marta ma'lumot olish huquqi berilgan. Hisob va hisobotlarni mahalla uyushmasi yuritadi hamda har chorakda xalq deputatlari tuman yoki shahar Kengashiga jamgʻarma daromadlari va xarajatlari ijrosi haqida hisobot beradi [PQ-402, 2023: 3-ilova, 15-19-bandlar]. Bu yerda axborotning kimga taqdim etilayotgani ahamiyatli: fuqarolar yigʻinining ma'lumot olishi va vakillik organiga hisobot berilishi aholining xarajatlarni bevosita muhokama qilishi bilan aynan bir jarayon emas. Mahalliy hamjamiyat oldidagi hisobdorlikni baholash uchun ushbu ma'lumot fuqarolarga qanday yetkazilgani va ular bildirgan savollar qanday koʻrib chiqilganini ham aniqlash kerak.

Davlat organlari bilan munosabatlarda esa mahalla nazorati guruhi va rais soʻrovi alohida oʻrin tutadi. Ularning faoliyatiga oid qoidalar VMQ-489 orqali VMQ-380ning 3-ilovasiga kiritilgan [VMQ-489, 2023: ilovaning 2-bandi]. Ushbu tartibda rais tegishli mansabdor shaxsdan uning vakolatiga kiradigan masala yuzasidan asoslantirilgan tushuntirish talab qilishga haqli. Soʻrov fuqarolar yigʻini faoliyatiga daxldor boʻlishi kerak [VMQ-380, 2021: 3-ilova, 58^{21}–58^{23}-bandlar]. Sh. Bafaev ham soʻrovning mazmunini mansabdor shaxsdan izoh olish va javobni jamoaviy muhokamaga olib chiqish bilan bogʻlaydi [Bafaev, 2025: 204].

Soʻrovga javob uni olgan kundan boshlab oʻn besh kundan kechiktirmay yuborilishi lozim. Javob mahalla nazorati guruhida, zarur hollarda fuqarolar yigʻini kengashida eshitilib, muhokama natijasida qaror qabul qilinadi [VMQ-380, 2021: 3-ilova, 58^{29}–58^{31}-bandlar]. Demak, bu vosita axborot almashish bilan cheklanmay, javobni baholash uchun ham tartib belgilaydi. Uning samaradorligini oʻrganishda esa javob xati kelganini qayd etish yetarli emas: unda savolning mohiyati ochilgani, zarur dalillar keltirilgani va muammoni hal qilish yuzasidan nima belgilanganini tekshirish zarur.

Nazorat natijalarining keyingi taqdiri ham huquqiy jihatdan e'tiborsiz qoldirilmagan. Nizomga koʻra, guruhning yakuniy hujjatidagi axborot, tavsiya va takliflar davlat organlari tomonidan majburiy koʻrib chiqilishi hamda ular yuzasidan qonuniy qarorlar qabul qilinishi kerak [VMQ-380, 2021: 3-ilova, 58^{19}-band]. Mazkur talab tavsiyaning aynan taklif etilgan shaklda bajarilishi yoki avtomatik ravishda sanksiya qoʻllanishini anglatmaydi. Shuning uchun tahlilda murojaatning koʻrib chiqilishi, qabul qilingan qaror va uning ijrosi alohida natijalar sifatida baholanishi lozim.

Nihoyat, nazoratni amalga oshiruvchi guruhning oʻzi ham hisob beradi: uning faoliyati boʻyicha hisobot har oy fuqarolar yigʻini kengashiga, har chorakda esa fuqarolar yigʻiniga taqdim etiladi [VMQ-380, 2021: 3-ilova, 58^{20}-band]. Bu norma mahallaning davlat organlari ustidan nazorati bilan aholi oldidagi hisobdorligini bogʻlash uchun asos yaratadi. Ushbu bogʻlanish amalda qay darajada ishlayotganini bilish uchun guruh hisobotlarida koʻtarilgan masalalar, olingan javoblar va bajarilgan choralar aks etishini oʻrganish kerak. Shunday tekshiruv orqali belgilangan tartib bilan uning haqiqiy natijasini bir-biridan ajratish mumkin boʻladi.

Xulosa va takliflar. Tahlil mahalladagi hisobdorlikni ikki yoʻnalishda koʻrib chiqish zarurligini koʻrsatadi: mahalla organlarining aholi oldida hisob berishi va mahalla orqali davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazorati. Ularning oʻzaro bogʻlanishi fuqarolar bildirgan masalaning vakolatli organga yetkazilishi, olingan javobning muhokama qilinishi va natijaning yana aholiga tushuntirilishida namoyon boʻladi. Shu jihatdan, mahallaning davlat organlaridan izoh talab qilish imkoniyati uning oʻz faoliyati yuzasidan fuqarolarga hisob berishi bilan birga rivojlantirilishi lozim.

Koʻrib chiqilgan normalarda hisobotlarni eshitish, moliyaviy axborot olish, soʻrov yuborish va javoblarni muhokama qilish tartiblari belgilangan. Biroq ularning mavjudligi amaliy samaradorlik haqida qat'iy xulosa chiqarish uchun yetarli emas. Buning uchun axborotning tushunarliligi, javoblarning asoslanganligi, fuqarolar takliflarining koʻrib chiqilishi va qabul qilingan qarorlarning bajarilishini tekshirish zarur. Shundan kelib chiqib, uchta taklif ilgari suriladi. Birinchidan, rais va mahalla nazorati guruhi hisobotlarida ilgari koʻtarilgan masalalarning natijasiga alohida oʻrin ajratish maqsadga muvofiq. Unda mas'ul tashkilot, berilgan javob, belgilangan chora va bajarilish holati koʻrsatilishi fuqarolarga masalaning qanday hal etilayotganini kuzatish imkonini beradi. Ikkinchidan, moliyaviy ma'lumotlarni aholi muhokamasi uchun tushunarli shaklda taqdim etish taklif qilinadi. Rejalashtirilgan va sarflangan mablagʻlarni bajarilgan ishlar bilan birga koʻrsatish, ular oʻrtasidagi farqlarni izohlash xarajatlarning mahalla ehtiyojlariga muvofiqligini baholashga yordam beradi. Bunda shaxsga doir va qonun bilan qoʻriqlanadigan ma'lumotlarni oshkor etmaslik talablariga rioya qilinishi zarur. Uchinchidan, fuqarolar ishtirokini yigʻilishdagi qatnashuv bilan cheklamasdan, bildirilgan takliflarga munosabat orqali ham baholash lozim. Taklifning qabul qilingani, keyinga qoldirilgani yoki rad etilgani sabablarini bayonnomada qayd etish muhokama bilan qaror oʻrtasidagi bogʻlanishni koʻrsatadi.

Ushbu takliflarning amaliy ahamiyatini tekshirish uchun keyingi tadqiqotlarda mahalla yigʻilishlari bayonnomalari, rais soʻrovlari va ularga berilgan javoblarni fuqarolar fikri bilan birgalikda oʻrganish kerak. Bu hisobdorlikni hujjatlarning mavjudligi orqali baholashdan uning aholi koʻtargan masalalarni hal etishga qoʻshgan hissasini aniqlashga oʻtish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bovens, M. (2007). Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual Framework. European Law Journal, 13(4), 447-468. DOI: 10.1111/j.1468-0386.2007.00378.x.
2. Schedler, A. (1999). Conceptualizing Accountability. In A. Schedler, L. Diamond, M. F. Plattner (eds.), The Self-Restraining State: Power and Accountability in New Democracies. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 11–28.
3. Fox, J. (2007). The Uncertain Relationship between Transparency and Accountability. Development in Practice, 17(4-5), 663–671. DOI: 10.1080/09614520701469955.
4. Fung, A. (2006). Varieties of Participation in Complex Governance. Public Administration Review, 66(S1), 66–75. DOI: 10.1111/j.1540-6210.2006.00667.x.
5. Urinboyev, R., Eraliev, S. (2022). Informal Civil Society Initiatives in Non-Western Societies: Mahallas in Uzbekistan. Central Asian Survey, 41(3), 477–497. DOI: 10.1080/02634937.2022.2058915. Matndagi sahifa havolalari Lund universiteti

repozitoriysidagi dastlabki elektron nashrning ichki 1–21-bet raqamlanishi bo‘yicha berilgan.
6. Bafaev, Sh. G. (2025). The Request of the Chairman of the Mahalla Citizens' Meeting Is an Effective Form of Public Control. The American Journal of Political Science Law and Criminology, 7(5), 201–205. DOI: 10.37547/tajpslc/Volume07Issue05-21.
7. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (2023). 2023-yil 30-apreldagi referendumda qabul qilingan yangi tahrir, keyingi o‘zgartirishlar bilan. https://lex.uz/docs/6445145.
8. O‘zbekiston Respublikasi. (2013). “Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuniga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish haqida. 2013-yil 22-apreldagi O‘RQ-350-son Qonun va u bilan tasdiqlangan yangi tahrir, keyingi o‘zgartirishlar bilan. https://lex.uz/docs/2156899.
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). “Mahalla budjeti” tizimini joriy etish orqali mahallalarning moliyaviy imkoniyatini yanada kengaytirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. 2022-yil 26-dekabrdagi PQ-458-son qaror. https://lex.uz/docs/6326672.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2023). Mahalla institutining jamiyatdagi rolini tubdan oshirish va uning aholi muammolarini hal etishda birinchi bo‘g‘in sifatida ishlashini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar to‘g‘risida. 2023-yil 21-dekabrdagi PF-209-son Farmon, keyingi o‘zgartirishlar bilan. https://lex.uz/docs/6705763.
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2023). O‘zbekiston mahallalari uyushmasi faoliyatini yo‘lga qo‘yish va mahallalarda boshqaruv tizimini takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. 2023-yil 21-dekabrdagi PQ-402-son qaror, keyingi o‘zgartirishlar bilan. https://lex.uz/docs/-6705734.
12. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2021). Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari faoliyatini yanada takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida. 2021-yil 18-iyundagi 380-son qaror, keyingi o‘zgartirishlar bilan. https://lex.uz/docs/5461749.
13. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2023). Davlat organlari ustidan jamoatchilik nazoratini o‘rnatishning zamonaviy shakllari joriy etilishi munosabati bilan Vazirlar Mahkamasining “Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari faoliyatini yanada takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2021-yil 18-iyundagi 380-son qaroriga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish haqida. 2023-yil 22-sentabrdagi 489-son qaror. https://lex.uz/docs/6615165